

Duitse ‘rechterkoningen’ distantiëren zich van EHRM ‘Te weinig respect voor Straatsburg’

Zeger Luyendijk, journalist

‘Belachelijk’. ‘Hoe halen ze het in hun hoofd’. ‘Dat is toch geen voorbeeld...!’ Verontwaardigd en ook boos waren de reacties eind vorig jaar op de beslissing van het Duitse Constitutionele Hof in Karlsruhe, waarin een principiële overweging werd gegeven om een uitspraak van het EHRM naast zich neer te leggen. Een strijd over principes, macht en zelfbewustzijn.

‘Straatsburg’ had het Oberlandesgericht Naumburg (Sachsen Anhalt) op de vingers getikt omdat dat een vader die omgang vroeg met zijn zoon in het ongelijk had gesteld. De jongen was na zijn geboorte ter adoptie aangeboden door zijn moeder en de adoptieouders meenden geen gehoor te hoeven geven aan de verlangens van de vader. De rechters in Naumburg waren het daarmee zo hartgrondig eens – ‘in het belang van het kind’ – dat ze de veroordeling van hun afwijzing door Straatsburg ‘niet bindend’ verklaarden. Het Constitutionele Hof meende dat door beslissingen van het EHRM de in de Duitse grondwet verankerde rechten van de adoptieouders in het gedrang kunnen komen, aldus de – unanieme – Tweede Senaat van het Constitutionele Hof. Lagere rechters in Duitsland moeten altijd rekening houden met de besluiten van ‘Straatsburg’ en ze naar behoren toepassen, aldus het Constitutionele Hof, maar ze hoeven ze niet ‘schematisch toe te passen’.

KORTZICHTIG

Juristen in Duitsland bogen zich bezorgd over deze beslissing en kwamen al snel tot de conclusie dat Karlsruhe meer respect had moeten tonen voor Straatsburg. Het belangrijkste kritiekpunt was dat Duitsland met deze uitspraak geen goed voorbeeld geeft voor al die landen die nog maar relatief kort het Verdrag van Rome hebben onderschreven. ‘Het scheidt een precedent’, zegt de Berlijnse jurist en burgerrechtenactivist Franz Schmidt, die zich inzet voor Tsjetsjenen die in Rusland vervolgd worden. ‘We moeten er toch niet aan denken dat een rechter in Rusland de argumentatie van het Duitse Constitutionele Hof misbruikt om een Straatsburgse veroordeling van een grove schending van de mensenrechten aan zijn laars te lappen. Ik begrijp dan ook helemaal

niets van de kortzichtige zienswijze van ‘Karlsruhe’.

Zeer fel ook reageerde Walter Grasnick, hoogleraar strafrecht en rechtsfilosofie aan de Universiteit van Marburg. Volgens hem zijn niet wetten maar rechters allesbepalend in Duitsland. De Duitse rechters, aldus Grasnick, zijn er duidelijk niet alleen om de leemtes te vullen en verder zoveel mogelijk als ‘subsumptie-automaat’ te dienen, maar verheffen zich in toenemende mate tot ‘rechterkoningen’, die recht maken in plaats het te vinden. Volgens hem een verfoeilijke ontwikkeling, die de naam van Duitsland geen goed zal doen en die van de rechtspraak al helemaal niet.

ZELFBEWUSTZIJN

De jurist en bekende Duitse rechtscommentator Reinhard Müller ziet in de uitspraak het zoveelste bewijs van een groeiend zelfbewustzijn van Duitsland. ‘De binding van de oude Bondsrepubliek in westerse verdragen wordt na de eenwording duidelijk in een nieuw licht bezien’, aldus Müller en volgens hem niet helemaal ten onrechte. In het naoorlogse Duitsland zijn volgens hem nooit machtsvragen gesteld, omdat de soevereiniteit van het land daarvoor te beperkt was. De oude Bondsrepubliek gaf vrijwillig rechten op, van de draagwijdte daarvan worden de Duitsers zich in toenemende mate bewust.

Het volkerenrecht geldt in Duitsland volgens Müller niet ‘unmittelbar’ (zonder meer), maar moet door het nationale parlement worden omgezet in nationaal recht en zo niet, dan geldt het alleen binnen het raamwerk van de grondwet. Dat zal er toe leiden dat in Duitsland in de toekomst nog wel vaker een ‘voor andere landen misschien ongebruikelijk besluit zal worden genomen’.

MINIMUM VERZEKEREN

Dat is mogelijk, vind ook Hans-Jürgen Papier, president van het Duitse Constitutionele Hof. ‘De Duitse grondwet is zeer volkerenrechtvriendelijk, maar ziet niet af van het laatste woord als uitdrukking van staatsrechtelijke soevereiniteit’, zei hij onlangs in een uitgebreid interview over de positie van het Hof ten opzichte van internationale verdragen in de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. ‘Het gaat er uiteindelijk om iemand de beste rechtsbescherming te bieden. Machtsvragen zijn daarbij niet aan de orde. De verschillende hoge

Hans-Jürgen Papier, president van het Bundesverfassungsgericht: ‘Het EHRM moet zich niet laten misbruiken als hoogste rechtsorgaan in familieruzies of andere civielrechtelijke kwesties’

Europese gerechtshoven, zoals het Hof voor de Mensenrechten, maar ook het Europese Hof in Luxemburg stemmen als het ware hun competenties beter op elkaar af.’

Straatsburg zou er zich volgens hem vooral op moeten richten een minimum aan rechten te verzekeren voor de vele honderden miljoenen Europeanen die er een beroep op kunnen doen, en zich niet laten verleiden ‘misbruikt te worden als hoogste rechtsorgaan in familieruzies of andere civielrechtelijke kwesties’.

Het EHRM zou wat Papier betreft een voorbeeld kunnen nemen aan het Duitse Constitutionele Hof, dat pas ingrijpt als bij de uitleg of toepassing van eenvoudig recht ‘fouten worden gemaakt waarbij grondrechten in het geding komen’. De president vindt dat het Hof in Straatsburg zich het leven met 40.000 zaken per jaar onnodig moeilijk maakt. Het Straatsburgse Hof zou nauwgezet moeten kijken naar systematische schendingen van de mensenrechten en daarmee duidelijke voorbeelden stellen, en niet elk wisselwasje beoordelen. ‘Men moet ervoor waken, dat door een woud aan gerechtshoven en elkaar opheffende uitspraken de rechtszekerheid voor een Europeaan uiteindelijk alleen maar minder wordt.’